

→ Predstavenie opery *Carmen* od Georga Bizeta v Štátnom divadle v Košiciach (**21. mája**) sa uskutočnilo za nepredvídaných okolností. Prvým prekvapením bolo, že sa oproti ohlásenému obsadeniu na javisku objavili niektorí iní speváci. Takýto omyl možno pochopiť, určite by však bolo vhodné, ak nie nevyhnutné, poslucháčov vopred oboznámiť s účinkujúcimi hosťami niekoľkými dodatočne zaradenými informáciami do bulletinu.

Premiéra *Carmen* bola už 4. a 5. marca, réžia **Blaženy Hončarivovej** sa pod predstavenie podpísala pre ňu vlastným rukopisom, ktorého najvýraznejšou črtou je prirodzenosť, jednoduchosť. **Príbeh** odvíja so zameraním na **hlavnú dejovú líniu** bez vnášania iných významov, presunov v čase či priestore, skôr **naznačuje, než** naturalisticky či popisne **tľmočí vzťahy** a súvislosti medzi aktérmi a **líniami deja**. Do popredia posúva skôr určité charakteristické stránky postáv: postupné zmeny v postojoch Carmen k Josému a Escamillovi, vlastnú túžbu po úprimnej láske a viťaziacu hrdosť, vnútorný boj Josého medzi zmyslom pre povinnosť a spontánnosťou, medzi láskou a nenávisťou, snahu Micaely zmeniť svojou čistou a oddanou láskou Josého...

Scéna **Jaroslava Valeka** je estetická, zrozumiteľná a účelná, čo umožňuje variabilnosť prvkov. Neodváža pozornosť, skôr podfarbuje dianie. Kostýmy **Jany Hurtigovej** zachovávajú štýl a kolorit španielskeho prostredia, ale vzdávajú sa od zaužívaných klíšé - evidentné pri Carmen, ktorú okrem charakteristickej červenej oblieka aj do bielej, čiernej a ružovej. Invenčnú choreografiu (**Bob Brell**) tanečných čísel dopĺňa „rozhybaný“ zbor, aktívne zapojený do diania.

Vďaka režijnej predstave B. Hončarivovej sa jednoznačne dominantnou zložkou stala hudobná. Dielo hudobne naštudoval a dirigoval **Igor Dohovič**. Treba pochváliť v poslednom čase stúpajúcu kvalitu hry orchestra, no tento večer sa vyskytli dve problémové situácie: Počas prvých dvoch dejstiev, napriek dobrej koncepcii dirigenta a prijateľnej súhre, dojem kazil veľmi rozladený orchester, kde ešte aj hobojoyvé sólo distonovalo. Od 3. dejstva bolo zrazu všetko v poriadku, orchester (až na klarinet) ladil, ich výkon bol „zápalistejší“ a „jama“ sa tak dostala na úroveň „pódia“.

Na pódiu to bolo v prvých dvoch dejstvách pomerne vyrovnané. Spevácky zbor (zbormajster **Šimon Marinčák**) bol dobrou hereckou aj speváckou oporou pre sólové výkony. Obsadenie sólistov v podstate (až na Josého) zodpovedalo obsadeniu na prvej premiére. **František Balún** ako poručík Zuniga, **Marián Lukáč** ako strážmajster Morales, družky Carmen - **Svetlana Tomová** ako Mercedes a **Tatiana Paľovčíková** ako Frasquita, pašeráci - **Peter Berger** ako Remendado a **Gabriel Szakál** ako Dancairo.

Z kľúčových postáv ma v prvých dvoch dejstvách najviac zaujala **Michaela Váradyová**,

ktorej krehko pôsobiaci vzhľad aj hlas veľmi dobre korešpondovali s charakterom Micaely. S ľahkosťou, artikulačnou precíznosťou a emocionálne primerane situácii kreovala svoj part. **Marek Gurbal'** ako Escamillo presvedčil herecky i hlasovo. Vo všetkých polohách vyrovnaný, výrazovo tvárny, schopný pružne sa prispôsobiť vývoju postavy.

Ako Carmen a don José sa predstavili hostia. **Andrea Kalivodová**, sólistka Štátnej opery Praha, je mezzosopranistka s obrovským hlasovým potenciálom - má potrebný rozsah, širokú dynamickú škálu, rovnako dobre zvláda mezzavoce aj forte. Carmen herecky i hudobne pochopila ako nespútanú, spontánne reagujúcu ženu. To na jednej

sa okolnostiam a obmedzený herecký prejav všetkých účinkujúcich v ďalších dejstvách. Ale to, čo sme zažili, sme ani len nepredpokladali. Neobyčajne silný umelecký zážitok, ktorý nám pripravil umelec s (takmer) tým istým vzhľadom, veľmi podobným hlasom, ale s odlišným umeleckým prejavom - s výnimočne vrúcny výrazom, s **úplnou** samozrejmosťou a nadhľadom brilantne zvládajúci technické, artikulačné aj dynamické nuansy. Na pôde košického divadla sme tohto vynikajúceho, renomovaného tenoristu ešte nepočuli, preto sme boli vďační za dokonalú „náhradu“, zvlášť za tak dramatických okolností.

Ku komorným koncertom so zaujímavou

ZLAVA: ČLENKA ZBORU ŠEK, MICHAEL ADA, EMÉO A ANDREA KALIVODOVÁ. Foto archív

strane dodalo hlavnej postave emocionálnu pestrosť, „neprehliadnuteľnosť“. Na druhej strane jej však ubrala koncentrovanosť a hudobnú precíznosť, keď niektoré árie vyústili do agogickej uvoľnenosti, ktorá sa vymkla rytmickému a metrickému hudobnému kontextu. Navyše niektoré prechody a výšky pri zmene výrazu zneli dosť tvrdo.

Giovanni Ribichesu, hosť z Talianska, podľa údajov na internete je „odchovancom“ Kráľovského divadla v Turíne, nateraz pôsobí na viacerých scénach - v talianskej Latine, tureckej Ankare a v Štátnom divadle v Košiciach. Upútal krásnym kovovým zafarbením lyrického tenoru s neobvykle „úzkym“ vibrátom a kultivovaným hlasovým prejavom. Ako isté obmedzenie som v prvých dvoch dejstvách vnímala jeho výšky, ktoré boli „na hrane“ a nedokázal v nich prirodzene meniť dynamiku. Na konci 2. dejstva v scéne zápasu s poručíkom Zunigom sa, žiaľ, zranil. S úžasom sme prijali jeho rozhodnutie pokračovať v predstavení s nohou v dlahe. Samozrejme, že sme očakávali prispôbenie

dramaturgiou a výbornou interpretačnou kvalitou - **Moyzesovmu kvartetu** a súboru **Collegium Marianum**, zameriavajúcemu sa prevažne na barokovú hudbu, pribudol **24. mája** projekt **Fratres**, ktorý predstihol aj najsmelšie očakávania. Svojím charakterom a zameraním mal však bližšie k netradičnému koncertu Ivy Bittovej a Juraja Čizmaroviča so ŠFK a dirigentom Tomášom Hanusom, ktorý zaznel týždeň predtým.

Mnohé napovedali už aktéri a programová skladba. Pred štyrmi rokmi na Medzinárodnom festivale súčasnej hudby v Košiciach interpretoval **Jozef Lupták** svoje avantgardné *Improvizácie pre violončelo sólo*, ktoré zaujali (kombinácia hry na nástroji so spevom a rytmizácia ústami) skutočne všestranným využitím potenciálu jediného interpreta. Objavili sa aj v programovej ponuke tohto projektu spolu so *Sonátou pre violončelo sólo* od Györgya Ligetiho, *Meditáciou pre violončelo O, Crux* od Vladimíra Godára, *Fratres pre violončelo a klavír* od Arvo Parta. Klavírny „partner“? Nik iný ako **Marián Var-**

ga. prezentujúci aj vlastnú skladbu *Antifóna pre violončelo a klavír*. Už spolupráca Jozefa Luptáka, zameriavajúceho sa o. i. na súčasnú „vážnu“ hudbu a Mariána Vargu, pohybujúceho sa na ťažko definovateľnom pomedzí „artificiálnej“ a „nonartificiálnej“ hudby, anticipovala neobyčajný výsledok.

Napriek tomu, že každá skladba charakterizovala svojho tvorca odlišnými kompozičnými prostriedkami a postupmi, mali určitú vnútornú spojitosť - hlbavosť, meditatívnosť: v Ligetiho sólo sonáte nadväzujúcej na folklórny charakter melodiky, vrúcnej v prvej pomalejšej časti, v druhej časti temperamentnej, oživovanej kontrastnými vsuvkami. V Godárovjej meditácii postupne sa rozvíjajúca a rozširujúca sa do priestoru z krátkeho úvodného motívu, stúpajúca až do najvyšších polôh a opäť ústiaca do pôvodnej roviny, pripomínajúc inverzné poňatie symbolického hudobného motívu BACH.

Účinok Luptákovjej *Improvizácie* bol umocnený snímaním zvukov cez mikrofón a ich následným dotváraním cez mixážny pult. čím sa niektoré prvky vyzdvihli a prispeli k vyváženému, farebne zaujímavému celku.

Vargova *Antifóna* bola do istej miery inšpirovaná postupmi minimal music. Oba hlasy - v klavíri jednoduchá harmónia s prázdnyimi, renesančné vyznievajúcimi súzvukmi, vo violončele s melancholickou kantilénou - podliehali postupnej rytmickej

komplikácii až k zvukomalebným plochám s ostinatými postupmi s intervalovou konštrukciou vytvárajúc metamorfózy základnej témy.

Pärtova kompozícia *Fratres* existuje v rozličných inštrumentačných variantoch. Práve autorova úprava pre violončelo a klavír má svoje čaro. Kombinácia jasného zvuku témy v klavíri, ktorú podfarbujú zamatovo znejúce figurácie violončela, vo vysokých polohách s veľmi nástojčivým zvukom. Krásne v tejto nástrojovej kombinácii vyniká majstrovská kompozičná práca s prelínaním línií, s pozvoľnou výmenou materiálu a pozície oboch nástrojov.

Prekvapujúca bola interpretačná stránka koncertu. Marián Varga sa prejavil ako veľmi zručný inštrumentalista, dobre cítiaci tento typ hudby.

Jozefa Luptáka poznám ako výborného violončelistu, no takýto stupeň emocionálneho exponovania, aký nás udržiaval v krajnom napätí vo všetkých interpretovaných skladbách, formovú rovnováhu a súdržnosť napriek rapsodickosti priebehu, dokáže dosiahnuť len interpret výnimočných kvalít.

Potiaľ program avizovaný v bulletine. Realita? Ešte jedna časť koncertu ako „bonus“ pre všetkých priaznivcov hudby Mariána Vargu. Striedavo za keyboardom a klavírom produkoval 16 vlastných skladieb - improvizácií. Verný vlastnému estetickému cíteniu sa k všetkému, čo v hudbe vzniklo - v minu-

losti aj súčasnosti, v tvorbe vlastnej aj iných skladateľov - postavil ako k materiálu, ku ktorému vyjadruje svoj vzťah. Dôležitejší je proces, než výsledný tvar, ktorý vždy a zámerne pôsobí ako spontánna improvizácia. Niekedy kontinuitná, častejšie s ostrými kontrastmi a výslednými kontúrami. Východiskovým materiálom sú vlastné témy, charakteristické harmonické kombinácie, ale aj konkrétne citácie z tvorby J. S. Bacha, P. I. Čajkovského. C. Debussyho. L. Bernsteina, A. Parta, štylizácia rôznych smerov a skladateľov od gregoriánskeho chorálu až po hudbu 20. storočia - jazzu, impresionizmu. B. Bartóka, S. Prokofieva, či „rámcová“ pripomienka typu hudby a foriem baroka, klasicizmu a romantizmu. Forma spracovania zahŕňa postupne rozvíjanie materiálu aj náhle kontrasty (v použitom materiáli, dynamike, tempe, farbe, v elektronických efektoch...) a variované návraty témy alebo farby (obľúbený register pánovej píšťaly, príp. kombinovanej so zvonmi). Najviac ma zaujala šírka záberu a postupné modifikácie harmónie, kde v niektorých skladbách prechádzal až cez rôzne harmonické systémy (od jednoduchej diatoniky až k atonálnym konštrukciám a clustrom).

Táto časť koncertu nadchla najviac mladých poslucháčov a nielen Marián Varga, ale aj organizačný výbor festivalu si vyslúžil mnoho chvály za tento riskantný, ale zároveň inovujúci a obohacujúci dramaturgický ťah.